

Літературознавство

РОЛЬ ЧИТАЧА У ТВОРІ Г. ДЕ БРОЙНА «ЖИТТЯ ЖАН-ПОЛЯ ФРІДРІХА РІХТЕРА»

Ванденко О.А.

старший викладач

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**Ключові слова:** читач, рецептивна естетика, художня біографія.**Keywords:** reader, receptive aesthetics, artistic biography.

Сучасні митці слова сподіваються, що читачі зможуть розгадати концепцію і текстів і для того, щоб реалізувати цей задум, вони застосовують різні способи ведення діалогу з імпліцитним читачем, своєрідні художні прийоми, спрямовані на читача, внаслідок чого діалог між автором і читачем простежується протягом цілого твору: пряме або непряме звернення до читача, оповідач ставить питання і сам відповідає на них або, навпаки, автор навмисно залишає питання без відповіді, тобто не нав'язує своєї точки зору, даючи можливість читачеві самому розібратися у проблемі, прийом припущення, відкритого тексту, недомовленості та ін.

Основна мета, якій підкорені всі мовні і стилістичні засоби вираження у творі Гюнтера де Бройна «Життя Жан-Поля Фрідріха Ріхтера», – впливати на логічне сприйняття читача, донести до нього результати аналізу. Зовнішньо де Бройн ні в якому разі не прагне створити ідентифікацію – співчуття читача з героєм як провідний принцип романізованої біографії. Навпаки, наведена

творча програма письменника свідчить, що де Бройн відмовляється від романізації, він цілком зосереджений у межах хроніки, документу, без зайвих декларацій правдивості. Це створює в тексті певну «зону документалізму», коли автор сам не забуває і не дозволяє читачу забути, що перед ним – точна документальна основа оповіді: «Це дуже важливий документ, він-то і дав можливість „бідному, навіть найбіднішому“ взагалі вчитися» [1, с. 152]. Відмітимо, що подібні вказівки за своєю публіцистичною природою звичайно більш властиві стилю наукового викладу матеріалу. Біограф звертається до читача з такими роздумами: «Можливо, ці погані вірші знадобились, щоб підігнати пруських солдат; але потім їх треба одразу забути» [1, с. 171]. Для автора важливою є реакція читача на повідомлене, в результаті чого, вважає В. Ізер, «у процесі творчості структури самої реальності руйнуються, щоб потім бути зібраними з окремих елементів знову, але вже якимось іншим чином» [2, с. 136].

Письменник у своїй книзі не піддає сумніву факти, але, вводячи їх у кон-

текст загальнолюдської культури, доповнює, розвиває відповідно своїм поглядам і власним творчим прагненням. Так, де Бройн, трактуючи стильові особливості творів Жан-Поля, виходить з уявлень, сформованих ним у власному ментальному контексті, і висловлює припущення: «Можливо, він усвідомлює, що такий стиль в значній мірі охороняє від цензорів. Але породжений його стиль не цим. Цензори не впливають на стиль. Вони діють як гальма» [1, с. 171]. Отже, користуючись тільки вірогідними, твердо встановленими фактами, письменник створює різні гіпотези, свідомо нашаровує припущення в області можливо-го трактування цих фактів. Тобто, співвідносячи власну версію подій із реальністю, письменник намагається відразу ж відвести їй конкретний статус істинності буття, він розуміє свою точку зору як продовження реальних історичних подій минулого, – але продовження з іншим статусом, – у сучасному духовному просторі німецької культури: «Це також доводить, наскільки потім легше оцінити велич події: через тридцять років – Гете і через сто вісімдесят років – нам, які напевно теж, лише на інший лад, страждають сліпотю, обумовленою часом» [1, с. 186]. Але яким би великим не був документальний матеріал, знайдений дослідником, він неминуче залишає в біографії істотні порожнечі, які, за В. Ізером, читач самостійно повинен заповнити різними сенсами (смыслами), в результаті чого моделюється уявлена ним дійсність. Цілком вірогідно, що

гіпотеза як засіб подання та осмислення подій займала у книзі де Бройна суттєве місце. Але письменник не завжди заповнює лакуни тексту.

Для автора важливим було залучити читача до потенційної інтелектуальної співпраці. Нагадаємо, що, на думку В. Ізера, «літературний текст повинен бути задуманий так, щоб заангажувати уяву читача до процесу творення речей, що знаходяться поза ним, заради нього самого, заради читання, яке приємне тільки тоді, коли активне і творче» [3, с. 350]. Для цього письменник використовує цитати, натяки, які вплавлені в оповідь, зберігаючи свою автономію, і за допомогою яких активізується увага читача. Завдяки цитаті автор дає можливість читачу ознайомитися з тією чи іншою думкою, також викладом розгорнутого коментарю оповідача, оцінкою, допомагає читачеві розібратися у ситуації, адекватно сприйняти й зрозуміти наведені факти. Письменник вводить у твір глузливі ремарки, напівіронічні звертання до читача, активізує його увагу, примушує читача помірковувати над прочитаним. Іноді «втручання» автора у розповідь настільки делікатне, що не завжди його одразу можна вичитати, оскільки «написаний текст визначає межі для своїх ненаписаних втягувань, щоб застерігти їх від надмірного затемнення і надмірної неясності» [3, с. 350]. Отже, де Бройн не поспішає заповнити невизначеності, тобто у деяких випадках залишає загадку невирішеною. Він стимулює уяву читачів, використовуючи прийом відкритості тексту.

Література

1. Бройн Г. де. Жизнь Жан Поля Фридриха Рихтера / Гюнтер де Бройн // Годы в Вольфенбюттеле: [о Г.Э. Лессинге] / Герхард В. Менцель; Жизнь Жан Поля Фридриха Рихтера / Гюнтер де Бройн / Перевод с нем. – М.: Книга, 1986. – С. 129 – 344.
2. Вольфганг Изер в Москве // Вестник Московского университета. – Сер. 9. – Филология. – 1999. – № 5. – С. 124 – 150.
3. Изер В. Процесс чтения, феноменологичне наближення / Вольфганг Изер // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів: Лугопис, 2002. – С. 349 – 366.

СЕКЦІЯ 22. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
ПІД-СЕКЦІЯ 1. Літературознавство

**ПАРАМЕТРАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ХРОНОТОПУ
 В ПРОЗОВІЙ ТВОРЧОСТІ І. ФРАНКА (ЗА РОМАНАМИ
 «ПЕТРІЙ І ДОВБУЩУКИ» ТА «ПЕРЕХРЕСНІ СТЕЖКИ»)**

Л. П. Копейцева,
 кандидат філологічних наук, доцент

К.С. Міц,
 студентка магістратури,
 Мелітопольський державний педагогічний університет
 імені Богдана Хмельницького

У статті розглядаються параметральні характеристики хронотопу, що простежуються в романах І Франка. Наголошується на їх використанні автором як способу побудови художнього тексту, окреслюються паралелі у романах «Перехресні стежки» та «Петрій і Довбушуки»

Ключові слова: дискурс, романи, хронотоп, параметральні характеристики.
Key words: discourse, novels, chronotop, parametric characteristics.

Друга половина ХІХ ст. характеризується інтенсивним становленням української національної літератури. Цей процес був зосереджений навколо постаті І. Франка, який належав до когорти найбільш монументальних, «знакових» постатей, став «виявом національного інтелекту». Погодимось з думкою Л. Копейцевої, що І. Франко завжди орієнтувався на найвищі ідейно-філософські здобутки своєї епохи [2, с. 234].

Літературний твір завжди є певним віддзеркаленням світу реального та матеріального; для нього характерна властивість відтворювати у собі природу, речі, зовнішнє та внутрішнє буття. Встановлено, що природними формами існування нашого світу є час та простір, при чому час, на відміну від простору, є більш конкретнішим. Часо-

просторова система є ключовою у виявленні власне художніх особливостей поетики письменника [4, с. 59]. На сьогодні дослідження хронотопу залишається одним із найцікавіших об'єктів вивчення літературознавців, при чому ряд виділених теоретиками та науковцями різновидів хронотопу дає повні підстави для його подальшого розгляду.

Об'єктом аналізу часопросторових особливостей літературного твору обрано романи І. Франка «Перехресні стежки» та «Петрій і Довбушуки», оскільки вони мають низку відмінних (зображений період історії) та спільних (часопросторові координати) рис, аналізуючи та співвідносячи які, ми зможемо дійти до висновку, чи впливає часопросторова система на поетику романів.